

2010-04-01

1 (16)

Dnr 99-2009:477

Strängnäs kommun
Nygatan 10
645 80 Strängnäs

Kvalitetsgranskning av fritidshem i Strängnäs kommun

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av kvalitet i fritidshem under perioden augusti 2009 mars 2010. Närmare 80 fritidshem i 17 kommuner granskas. Fem fritidshem i Strängnäs kommun ingår i granskningen, nämligen fritidshemmen i Stallarholmsskolan, Fogdöskolan, Tosteröskolan, Långbergaskolan och Åkerskolan.

Bakgrund

Fritidshemmen utgör en stor del av svenska barns vardagsliv. Många barn tillbringar huvuddelen av sin aktiva fria tid under eftermiddagar och lov på fritidshemmen. Vistelsetiderna kan vara långa, särskilt för de yngre barnen. Vistelsen i fritidshemmen är visserligen inte obligatorisk men i praktiken saknar många barn och föräldrar möjliga alternativ. Den nationella statistiken visar att antalet barn i fritidshemmen har tredubblats sedan 1990. Barngruppernas storlek har ökat kraftigt och personaltäteten har minskat. Denna kvalitetsgranskning syftar till att få en bild av om barnen i de granskade fritidshemmen erbjuds en god pedagogisk verksamhet och en god omsorg och peka på utvecklingsområden men också förtjänster i de berörda verksamheterna.

Granskningsområden

Kvalitetsgranskningen har fokus på kvaliteten i den verksamhet som erbjuds barn i fritidshemmen under morgnar, eftermiddagar och lov. Skolinspektionen har i granskningen utgått från följande frågeställningar.

1. **Erbjuder fritidshemmen en meningsfull verksamhet?**
 - Upplever barnen verksamheten som stimulerande och lustfylld?
 - Anpassas verksamheten till barns olika ålder, mognad, kön, intressen och erfarenheter?
2. **Har verksamheten en genomtänkt pedagogisk utgångspunkt?**
 - Finns det en medveten avsikt med verksamheten?
 - Syftar den till att utveckla barnen emotionellt, socialt, fysiskt och intellektuellt?
3. **Är omsorgen om barnen god?**
 - Finns det förutsättningar att erbjuda barnen en fysiskt god vistelsemiljö som är säker och trygg?
 - Finns det förutsättningar för barnen att skapa nära och positiva relationer till såväl kamrater som personal?

(Sammanställning av författningar m.m. till granskningens frågeområden – se bilaga)

Tillvägagångssätt

Varje fritidshem har besökts under två dagar. Verksamhetsbesök, intervjuer med barn, föräldrar, personal och ledning har genomförts. Dessutom har personal samt barn i årskurs 4 svarat på enkäter. Skolinspektionen har också intervjuat representanter för den politiskt ansvariga nämnden och dess förvaltning. Ledningen för respektive fritidshem har sakgranskat beskrivningar och bedömningar.

Övergripande iakttagelser och slutsatser från granskningen kommer att redovisas i Skolinspektionens rapport "Kvalitet i fritidshem".

Övergripande information om kvalitetsgranskningen och projektplanen för kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (<http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning/>).

Skolinspektionens iakttagelser**Stallarholmsskolans fritidshem**

Fritidshemmet i Stallarholmsskolan ligger i Stallarholmens tätort ca 10 km från Strängnäs stad. Stallarholmsskolan är en skola med barn i förskoleklass till och med årskurs 9. Skolan har ca 400 elever. Fritidshemmet ligger i en separat byggnad tillsammans med verksamhet för förskoleklass till årskurs 4. Lokalerna som används av fritidshemmet består av lokaler som förskoleklassen använder på förmiddagen, kompletterande lekrum och undantagsvis nyttjande av klassrum. Barnen som går i årskurs 3 och 4 har rum på fritidshemmet som är avsedda endast för dem. Utemiljön avsedd för fritidshemsverksamheten består av skolgård med fotbollsplan, lekplats och god tillgång till möjligheter till olika utomhusaktiviteter. Däremot saknas tillgång till lättillgänglig naturmark. För att nå skogsmiljö behöver barnen korsa en bilväg. Fritidshemmet består av två avdelningar med vardera ca 60 barn inskrivna. Båda avdelningarna erbjuder platser för barn från förskoleklass till och med årskurs 5. Vid mellanmålet är ca 40 barn per avdelning närvarande.

Antalet anställd personal som tjänstgör på fritidshemmet är ca nio personer. Av dessa är två fritidspedagoger, en förskollärare, två barnskötare och en påbörjat utbildning till fritidsledare. I fritidshemmet finns också personer som har praktikplatser antingen förmedlade genom arbetsförmedlingen eller som led i sin utbildning. Antalet årsarbetare anställda för fritidshemsverksamheten är 2009, enligt skolans egna uppgifter 2, 8 årstjänster per 100 barn.

Erbjuder fritidshemmet en meningsfull fritid

Vad har Skolinspektionen sett?

Fritidshemmet erbjuder barnen personalledda ordnade aktiviteter. En dag i veckan används skolans idrottshall för fysiska aktiviteter, en annan dag erbjuds vad fritidshemmet betecknar som pyssel och ytterligare en annan dag erbjuds bakning. På fredagar är det "fredagsmys" vilket oftast består av visning av en film och att barnen får äta det de tidigare i veckan bakat. En gång i veckan erbjuds barnen i årskurs 3 och 4 att under ledning av personal utnyttja den närbelagda fritidsgården för att där ha verksamhet anpassad för de äldre barnen.

Utöver dessa aktiviteter erbjuds fritidshemsbarnen, i församlingshemmets regi, körsång en dag i veckan. Denna leds och anordnas av personal från församlingshemmet och deltagande sker efter överenskommelse mellan föräldrar och församlingshemmet. Ingen av fritidshemmets personal deltar och aktiviteten betraktas inte som en del i fritidshemmets verksamhet.

En stor del av barnens tid ägnas åt fri lek. Barnen väljer då att vara inne eller ute, med vissa begränsningar (se vidare nästa avsnitt) och väljer också vad de skall göra. De ordnade aktiviteterna är alltid

frivilliga för barnen att delta i. De ordnade aktiviteterna planeras tidsmässigt och organisatoriskt men mer sällan är de ordnade aktivisterna planerade och genomförda utifrån en kartläggning och analys av vilka behov som finns hos barnen eller gruppen.

Nästan all verksamhet sker i nära anslutning till fritidshemmet. Under lov görs utflykter till en närbelägen skog och under sommaren utnyttjas en badplats i samhället. Utflykter som kräver att barn och personal förflyttar sig med allmänna kommunikationer förekommer mycket sällan. Förskoleklassens verksamhet pågår varje dag till kl 13.30 och årskurs ett och två har skoltid till kl 13.40. Årskurs 3 slutar skolan vid 14.00. När barnen kommer från förskoleklassen eller från skolverksamhet till fritidshemmet äter de mellanmål. Barnen äter i omgångar och är sedan ute till kl 14.30. Lokalerna är för små för att barnen skulle kunna välja att under denna tid vara inne. Ledning och personal framhåller att vara ute mycket ingår i skolans och därmed också fritidshemmets, "hälsoprofil". De tamburer som barnen har tillgång till är mycket små och dimensionerade för ca 25 barn. Dessa tamburer skall utnyttjas av ca 60 barn. Personalen upplever detta som mycket olämpligt. Under eftermiddagen finns cirka fyra personer ur personalen per avdelning närvarande. De dagar fritidspedagogerna och förskolläraren har planering är det färre vuxna närvarande per avdelning men rektorn uppger att detta till viss del uppvägs av praktikanter och annan extrapersonal.

Barnen har möjlighet att vid så kallade storsamlingar lägga fram förslag till ordnade aktiviteter och får också möjlighet att framföra andra synpunkter på verksamheten. Till fredagsaktiviteterna sker ett röstningsförfarande för att bestämma inslag till denna. Personalen och ledningen framhåller att det är viktigt att barnen alltid skall få välja om de vill delta i en aktivitet eller inte.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Barnen i Stallarholmens fritidshem erbjuds en varierad verksamhet både när det gäller fria aktiviteter som planerade och förberedda aktiviteter.

Har verksamheten en genomtänkt pedagogisk utgångspunkt?

Vad har Skolinspektionen sett?

Personalen har tillfälle att planera fritidshemsverksamheten. Personalen med pedagogisk högskoleutbildning har mer planeringstid än annan personal. Varje vecka har personalen tillfälle att planera tillsammans. Det finns gemensamma träffar för fritidshemspersonal i kommunen två gånger per termin då specifika fritidshemsfrågor diskuteras. En gång per termin träffas personalen för att utvärdera och planera verksamheten. Man utgår då från fritidshemmets utvecklingsplan som för läsåret 2009/2010 har åtta definierade mål. I utvärderingsarbetet läggs stor vikt vid de regelbundet genomförda barn- och föräldraenkäterna. Personal och ledning framhåller föräldrars nöjdhet som ett mått på verksamhetens måluppfyllelse.

Personalen lyfter fram stora barngrupper och låg personaltäthet som begränsningar för vilka möjligheter det finns att bedriva en planerad pedagogisk verksamhet på fritidshemmet. De framhåller att det vore önskvärt med exempelvis mer skapande verksamhet men att både antalet barn och tillgång till lokaler förhindrar detta. Ledningen framhåller ekonomin som en kraftigt begränsande faktor. Av skolans egen statistik framgår också att personaltätheten på fritidshemmet under de senaste åren minskat.

Av intervjuer och samtal med såväl personal som ledning framgår att den pedagogiska utgångspunkten inte är så viktig utan omsorg om och tillsyn över barnen ses som huvuduppgiften för verksamheten. Ledningen framhåller att fritidshemmets verksamhet är en service för de föräldrar som arbetar. Ofta återkommer personal och ledning till att verksamheten måste vara rolig för barnen och att en konsekvens av detta är att det barnen gör under dagen måste bygga på frivillighet. Ledning och personal är medvetna om det pedagogiska uppdraget men av olika anledningar kommer det i skymundan.

I detta sammanhang framgår det också att fritidshemmets uppdrag att komplettera skolan uppfattas som en verksamhet där obligatoriska och planerade aktiviteter inte är huvudsaken. I olika sammanhang framhåller ledning och personal att tiden i fritidshemmet skall vara en "fri tid" för barnen. Samtidigt framhålls fritidshemmet fostrande roll där en viktig uppgift är att få barnen att omfatta en demokratisk värdegrund och ett empatiskt förhållningssätt. Detta arbete sker dock oftare reaktivt när det finns anledning och i mindre omfattning förebyggande. Här som i andra sammanhang framhålls att mycket av det förebyggande värdegrundsarbetet sker i skolan.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Stallarholmens fritidshem har en verksamhet som delvis har en pedagogisk utgångspunkt. Den starka betoningen på omsorg, tillsyn och att barn och föräldrar skall vara nöjda tillsammans med de begränsningar som förutsättningarna utgör gör att verksamheten i större utsträckning behöver ta utgångspunkt i de nationella målen för att bidra till en allsidig utveckling hos barnen. Åtgärderna behöver i större utsträckning utgå från barnens individuella behov, intressen och erfarenheter.

Är omsorgen om barnen god?

Vad har Skolinspektionen sett?

Personalen ägnar mycket tid till att kontrollera barnens närvaro. Varje avdelning skall hålla reda på ca 60 inskrivna barn varav mellan 40 till 50 är närvarande varje dag. Skolinspektionen noterar vid besöket att närvarokontrollen i stort sett verkar fungera bra. Trots detta uppstår missförstånd om vilka barn som ska gå till kören och personalen har inte alltid information om vilka barn som blivit sjukanmälda. Personalen frågar då klasskamrater om barnen har varit närvarande i skolan och kan förväntas komma till fritidshemmet. Det framgår av intervjun med föräldrar att de inte är nöjda med personalens närvarokontroll och i vissa fall uppsikt över barnen. Föräldrarna betonar dock att de har mycket god kontakt med personalen och förklarar missförhållanden med att barngrupperna är "alldeles för stora".

Personalens arbete präglas av engagemang i barnens välbefinnande och de är uppmärksamma på om barnen behöver hjälp eller extra uppmärksamhet. Skolinspektionen noterar också vid besöket en lugn stämning med få konfliktsituationer. Barnen uttrycker också i intervjuer att de trivs mycket bra på fritidshemmet och föräldrarna är också nöjda med de aktiviteter som sker och med personalens engagemang.

På fritidshemmet sker inget strukturerat förebyggande värdegrundsarbete. Det menar personal och ledning att barnen får under skoltid. Inte sällan av personal barnen senare träffar på fritidshemmet.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Omsorgen om barnen på Stallholmens fritidshem är till stora delar god. Verksamheten präglas av trygga barn som trivs med sin vistelse och som har god kontakt med personalen. Trots ett intensivt arbete för att personalen skall ha en god tillsyn över barnen behöver dock säkerställas att tillsynen är

tillräcklig. Det är också angeläget att fritidshemspersonalen diskuterar hur det förebyggande värdegrundsarbetet ska se ut under fritidshemstid.

Fogdöskolans fritidshem

Fogdö skola ligger på landsbygden utanför Strängnäs. Nyckelpigan är den enda avdelningen på fritidshemmet. På Nyckelpigan går 42 barn från klass F-3 . Det finns ett barn inskrivet från klass 4 men det barnet är sällan närvarande. Fritidshemmet är öppet mellan kl 06.30–07.30 och mellan kl. 13.10 - 18.00. Det finns 1,48 helårsarbetare vilket är fördelat på fyra personer. Personalen består av en barnskötare, en lärare, samt två utbildade. Det finns således ingen fritidspedagog i personalgruppen.

Fritidshemmet har detta läsår fått en egen lokal och samutnyttjar även ett byggrum med förskolan. Utemiljön är mycket varierad med närhet till skogen och stora öppna ytor för lek och spel. Närmiljön skapar goda förutsättningar för utflykter i naturen.

Erbjuds barnen en meningsfull fritid?

Vad har Skolinspektionen sett?

Utbudet av fria aktiviteter på fritidshemmet på Fogdö skola är relativt stort. Barnen ritar, målar, spelar spel, konstruerar djur med "skräpmateriel" eller pärlor eller bygger med kaplastavar. Detta gör flickor och pojkar tillsammans och i blandade åldrar. Barnen erbjuds gemensamma aktiviteter som är planerade av personalen. Dessa aktiviteter är valfria så vissa barn kan välja att aldrig delta. Vid intervjuer med barnen visar det sig att de inte är medvetna om den veckoplanering som personalen gör. Barnen uppfattar inte att det är någon gemensam aktivitet varje dag. Ett temaarbete pågår, under hösten, med inriktning mot hållbar utveckling och miljö. Om barnen vill koppla av så lägger de sig ofta på soffan i det stora rum där många barn spelar spel och ritar. Det finns rum i närheten som inte används men som, enligt skolledningen, skulle kunna vara rum för lugna aktiviteter.

Skogsområdet i anslutning till skolgården används flitigt av fritidshemmet. Om barn önskar vara ute på sin fria lek så får de vara det, dock utan att personal är ute tillsammans med barnen. På loven åker fritidshemmet till simhallen, till biblioteket eller till en närliggande bondgård. I den dagliga verksamheten är det svårt att genomföra utflykter bland annat på grund av att personalen i sitt tillsynsuppdrag är bundna till de tider som skolbussarna ska hämta barn.

Barnen och föräldrarna menar att alla barn vill sluta efter årskurs tre men har inga förklaringar vad det beror på. De äldre barnen i trean säger att de får bestämma lekar i gymnastiksalen och att de får baka själva. För övrigt finns, enligt personalen, ingen speciellt anpassad verksamhet för barn mellan 9-12 år.

De möjligheter till inflytande som barnen har består av de val som görs vid den fria leken. En gång i månaden har dock hela fritidshemmet en storsamling som de kallar "Tillbakablicken" . Där deltar barnen i utvärdering av verksamheten. Information från denna utvärdering skickas hem till föräldrarna.

Några gånger varje termin tillfrågas barnen om sina önskemål angående framtida aktiviteter. Personalen anser att barnen därmed deltar i den demokratiska processen.

Barnen är inte medvetna om sina möjligheter att påverka besluten och ser inte att deras förslag följs upp trots att en utvärdering där barnen deltar sker varje månad.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Fogdö skolas fritidshem erbjuder ett varierat utbud av fria aktiviteter för yngre barn. Barnen behöver informeras om verksamhetens planering och göras medvetna om sina möjligheter att påverka. Barnens ansvar och inflytande över verksamhetens utformning behöver också förstärkas. Verksamheten för de äldre barnen behöver anpassas till åldersgruppen.

Har verksamheten en pedagogisk utgångspunkt?

Vad har skolinspektionen sett?

Rektor och personal har, vid Arbetsplatsträff (APT), pedagogiska diskussioner vilket har bidragit till att personalen känner till uppdraget för verksamheten. De två heltidsanställda i personalgruppen ansvarar för veckoplaneringen och förväntas delge veckoplaneringen till övriga i personalen. Det är i dagsläget ingen bestämd schemalagd tid avsatt för detta.

Ledningen är insatt i uppdraget och deltar aktivt i verksamhetens utveckling.

Omsorgen om enskilda barn är tillfredsställande. Exempelvis masseras oroliga barn under samling för att kunna sitta lugna. Varje enskilt barns erfarenheter och behov har dock inte inventerats för att kunna omsättas i verksamheten. Barnen i årskurs 3 uppger vid intervjun, att personalen inte hinner med de äldre barnen för att de små behöver så mycket hjälp.

Personalen spelar spel med barnen inomhus och en praktikant spelar fotboll utomhus. Aktivt deltagande, från personalens sida, i andra lekar sker inte enligt barnen och av de iakttagelser Skolinspektionen gjort under besöket, framgår inte heller något sådant deltagande. För att flickor och pojkar ska delta i alla former av aktiviteter görs planerade, gemensamma aktiviteter där olika, av personalen bestämda grupperingar, gör att alla blir delaktiga.

De två i personalen som arbetar heltid på fritidshemmet och är ansvariga för planeringen har gemensam planeringstid en timme varje vecka. Information till övrig personal om planeringen sker i dagsläget på raster och under tiden som verksamheten pågår. Personalen relaterar sin planering till de nationella målen i läroplanen eller de allmänna råden.

Föräldrarna är nöjda med den information som finns på anslagstavlan och den information som skickas hem via e-post.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Personalen behöver systematiskt ta reda på vilka erfarenheter, intressen och behov gruppen samt enskilda barn har och omsätta detta i verksamheten. Ledning och personal bör tillse att personalen är väl insatt i de verksamhetsinslag som erbjuds och att alla har klart för sig det pedagogiska syftet med det som erbjuds.

Är omsorgen om barnen god?

Vad har Skolinspektionen sett?

Personalen har en nära kontakt med barnen. Säkerheten, tillsynen och närvarokontrollen är, med ett undantag, tillfredsställande. Vid matleveransen, som dagen för granskningsbesöket sker under rasttid, leker barn vid matbilen då den backar in och även vid lastning finns barn med. Ingen rastvakt finns vid platsen vid det aktuella tillfället. Trafik- och barnmiljö är inte separerad.

Det finns ett medvetet förhållningssätt när det gäller att träna barns sociala förmåga och självständighet genom en gemensam aktivitet som kallas "Barnen berättar". Då tar barnen med ett viktigt föremål och berättar om det. När det gäller att uppmärksamma barnens fysiska och psykiska välbefinnande ser vi olika grader av medvetenhet hos personalen. Den får till följd att barnen inte lyssnar till all personal.

Samtlig personal säger sig ha kännedom om krishantering efter en tidigare incident.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

De vuxna har nära och positiva relationer till barnen. Personalen uppmärksammar barnens psykiska och fysiska välbefinnande. Fritidshemmet behöver säkerställa att säkerhet och tillsyn är god vid alla tillfällen under barnens vistelse.

Tosteröskolans fritidshem

Tosteröskolans fritidshem ligger i Strängnäs kommun på en ö i Mälaren. Fritidshemmet har två avdelningar, Hajen och Abborren. På Hajen går 33 barn från årskurs 1-5 och på Abborren går 41 barn från förskoleklass till årskurs 2. Det är endast fyra barn från klass 4-5 inskrivna på fritidshemmet. Fritidshemmet är öppet mellan kl 06.00–17.30. Det finns 1,74 helårsarbetare vilket är fördelat på åtta personer. Av dessa är två utbildade fritidspedagoger, en fritidsledare, en förskollärare, en lärare, en barnskötare och två är utbildade.

Fritidshemmets lokaler består av förskoleklassens klassrum och tre rum i källarvåningen. Utemiljön för fritidshemmet består av en fotbollsplan och basketplan men framför allt av stora naturområden. Dessa naturområden har indelats i olika "rum" där barnen kan leka. Det finns en damm, en hönsgård, en äventyrsbana och kojor.

Erbjuds barnen en meningsfull fritid?

Vad har Skolinspektionen sett?

Fritidshemmet på Tosterö skola har varierad verksamhet av fria aktiviteter för barnen, de kan till exempel sy, väva, måla, spela spel, bygga med lego och klä ut sig. Barnen i blandade åldrar leker gärna rollekar. Barnen erbjuds gemensamma vuxenledda aktiviteter men dessa planeras samma dag som de ska äga rum, beroende på begränsad planeringstid enligt personalen. På Hajen har under en längre tid pågått och pågår fortfarande ett temaarbete om insekter, där ett litet rum inretts till "skogsrum" i vilket man också kan sitta för att koppla av och lyssna på musik. Möjligheter till avkoppling finns även på Abborren.

Utemiljön runt fritidshemmet erbjuder möjligheter till varierande utomhusaktiviteter. Här ges naturliga möjligheter till studier av natur och närmiljö. På lovet besökte de äldre barnen Multeum, vilket är museet och biblioteket i Strängnäs. I den vardagliga verksamheten saknas dock aktiviteter och material som speciellt riktar sig till barn i åldrarna 9-12 år.

Barnen får välja om de vill vara ute eller inne på eftermiddagen. Utomhus är det helt valfri lek men inomhus erbjuds ytterligare valmöjligheter. De möjligheter till inflytande som barnen har består dels av dessa vardagliga val men även av att personalen är lyhörd för enskilda barns förslag. "Men man vet inte om det blir något" sa ett av barnen vid intervjun. Barnen uppger vid intervjun att de inte kan se om deras förslag blir en genomförd aktivitet.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Tosterö skolas fritidshem har en stor variation av fria aktiviteter för yngre barn men det saknas material och aktiviteter som riktar sig till barn i åldrarna 9-12 år. Barnen har inflytande över sitt eget val vid fria aktiviteter men ser inte sin del i mer långsiktig demokratisk beslutsprocess.

Har verksamheten en pedagogisk utgångspunkt?

Vad har skolinspektionen sett?

En stor del av personalen har god kännedom om uppdraget för fritidshemmet. Bidragande till detta är att de tidigare läsår haft regelbundna fritidshemsmöten, med pedagogiska diskussioner. Personalen önskar att dessa diskussioner ska återupptas i lika stor omfattning som tidigare. Ledningen är insatt i uppdraget och visar en ambition att värna om fritidshemmets del i barnens hela dag i skolan.

Personalen har inte inventerat de enskilda individernas behov, intressen och erfarenheter vilket skulle kunna leda till nya infallsvinklar i synen på verksamheten. Vid lek och spel deltar flera vuxna på ett aktivt sätt och skapar lust och nyfikenhet för lek och lärande. I de flesta lekar deltar både pojkar och flickor helt naturligt vilket är en medveten strategi från personalens sida.

Fritidspedagogerna och fritidsledaren har gemensam planeringstid en timme varje fredag. De har även en halv timme varje dag för att planera och organisera verksamheten. Den halvtimmen sker planering inför dagens verksamhet, det blir alltså en mycket kortsiktig planering. Personalen finner det svårt att under planeringstiden hinna relatera verksamheten till de nationella målen i läroplanen eller Skolverkets allmänna råd och kommentarer "Kvalitet i fritidshem". Det råder skilda uppfattningar när det gäller fritidshemmets verksamhet i föräldragruppen som intervjuades. Några känner sig nöjda om barnen är glada och nöjda medan andra sa sig sakna information. Föräldrar informeras inte i något veckobrev eller på annat sätt. Detta på grund av tidsbrist men även för att det inte finns någon veckoplanering för fritidshemmet.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Det finns en samsyn bland personalen kring verksamhetens uppdrag. Ledningen är intresserad av utveckling av verksamheten. Personalen behöver göra en systematisk inventering av de enskilda barnens och gruppens erfarenheter, intressen och behov och omsätta detta i verksamheten. Skolledning och personal bör tillse att planeringstid finns för att planera verksamheten veckovis så att verksamheten kan få en inriktning mot att bidra till barnens allsidiga utveckling. Denna veckoplanering bör därefter meddelas till föräldrarna och barnen.

Är omsorgen om barnen god?

Vad har Skolinspektionen sett?

Personalen har en god uppsikt över barnen både inomhus och utomhus. Svårigheter kan, enligt personalen, uppstå på Hajen när det endast är två anställda på plats eftersom några barn i gruppen har särskilda behov. Dessa barn har extra resurs under skoltid men inte under fritidshemstid. Personalen påpekade att den stora barngruppen kan bli utan tillsyn om något inträffar med de mer resurskrävande barnen. Det finns ett medvetet förhållningssätt när det gäller att träna barnens sociala förmåga och självständighet. Det finns också en medvetenhet när det gäller att uppmärksamma barnens fysiska och psykiska välbefinnande. Samtlig personal har inte kännedom om krishantering.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Fritidshemmet ger barnen en god omsorg.

Långbergsskolas fritidshem

Långbergsskolan ligger i tätorten Strängnäs och har ett mycket varierat upptagningsområde. Skolan ligger högt uppe på Långberget med naturområden, flerfamiljshus och villaområden runt skolan. I flerfamiljshusen bor bland annat nyanlända familjer som ska slussas in i det svenska samhället. Det kommer även barn med skolskjuts från kommunens ytterdelar till Långbergsskolan. Fritidshemmet i Långbergsskolan består av en avdelning, Bofinken. Fritidshemmet kallas för ett "storfritids" och har 125 barn inskrivna i en åldersintegrerad verksamhet. 95 barn är mellan 6-8 år och 30 barn är mellan 9-12 år. Det finns inget barn från klass 5 inskrivet på fritidshemmet men däremot flera från klass 4. Fritidshemmet är öppet mellan kl. 06.00 – 18.30. Personalgruppen består av 10 personer som tillsammans utgör ca 4 helårsarbetare. I personalgruppen finns fritidsledare, förskollärare, elevassistenter och kokerska men ingen utbildad fritidspedagog.

Lokalerna består av tre stora rum vilka samutnyttjas med förskoleklassen. Fritidshemmet använder också idrottshallen dagligen. Utemiljön är ändamålsenlig med goda möjligheter till varierande lek och bollspel. Naturen i skolans närhet används flitigt av barnen.

Erbjuds barnen en meningsfull fritid?

Vad har Skolinspektionen sett?

Alla aktiviteter är frivilliga på Långbergsskolas fritidshem. Barnen väljer fritt uteaktiviteter och när de sedan kommer in är det mellanmål och storsamling för alla barnen. De 82 barnen, som är närvarande vid dagen för granskningsbesöket, ropas upp och därefter presenteras de för dagen aktuella aktiviteterna. Barnen väljer mellan de förberedda aktiviteterna och därmed blir den stora barngruppen uppdelad på 4-5 olika aktiviteter i skilda lokaler. I det "röda rummet" kan man spela spel, rita, bygga med lego, leka med bilar eller leka i dockvrån. Det "Blå rummet" är det lugna rummet där barnen ska ha lugna aktiviteter till exempel göra sina läxor. I ett av rummen som kallas "Skapa" är det förberett pyssel eller annan liknande aktivitet. I idrottssalen är det lekar eller bollspel i åldershomogena grupper. Personalen ansvarar för varsin aktivitet och befinner sig i det rum där aktiviteten sker. En av de vuxna rör sig mellan de olika rummen.

Barnen väljer vid storsamlingen i vilket rum de ska börja eftermiddagens aktiviteter men får sedan byta rum. Pojkar och flickor i varierande åldrar blandas i de olika aktiviteterna, förutom i idrottssalen. Det sker inga specifika aktiviteter för de äldre barnen. Barnen väljer fritt men de upplever inte att de bestämmer innehållet i aktiviteterna. Personalen påpekar under intervjun att de behöver göra barnen mer medvetna om sin del i den demokratiska processen.

Omsorgen om barnen och möjlighet till fria val sätts enligt skolledning och personal, i fokus. Detta kan få till följd att barnet väljer att enbart göra det man är bra på och därmed väljer bort aktiviteter som tränar det barnet har svårt för eller inte tidigare har provat.

Under loven görs utflykter, på sommaren går man till stranden där barnen badar och metar. Kulturaktiviteter kan äga rum under loven men inte under terminstid.

Naturen runt skolan används under eftermiddagarna, barnen vet hur långt upp i skogen de får gå. I skogen bygger de kojor, klättrar i träd och leker.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Fritidshemmet på Långbergsskolan erbjuder en varierad fritidshemsverksamhet för barn i de yngre åldrarna. Personalen bör öka barnens medvetande om deras delaktighet och möjlighet att påverka verksamheten på fritidshemmet och ge dem möjlighet att förstå sin del i den demokratiska processen. De äldre barnen behöver erbjudas en mer specifik verksamhet riktad till deras åldersgrupp.

Har verksamheten en pedagogisk utgångspunkt?

Vad har Skolinspektionen sett?

Personalen har kännedom om uppdraget, men arbetar inte aktivt med de nationella målen som utgångspunkt vid planeringar. "Vi diskuterar inte utifrån läroplanen och allmänna råd, det är mer våra personligheter som styr." säger personalen vid intervjun.

Skolledningen leder inte utvecklingen av verksamheten men underlättar förändringar med utgångspunkt från personalens förslag. Hela arbetslaget har möte var 3-4 vecka men de tre i personalgruppen som har huvudansvar för planering av verksamheten träffas 1,5 timme varje vecka. Det finns ingen utbildad fritidspedagog inom arbetslaget. Varje dag, klockan 13, träffas delar av arbetslaget för att stämma av dagens arbete innan barnen kommer till fritidshemmet. Då sker överföring av planering och information mellan personalen.

De vuxna ger ett stort utrymme för barnens lek och deltar vid behov i leken för att utveckla nyfikenheten hos barnen. Huvudvikten i verksamheten på Långbergsskolans fritidshem ligger, enligt personal och skolledning, på barnens fria val. Barnens eget val ifrågasätts inte och personalen säger under intervjun att de inte vill styra barnen att göra alternativa val. Personalen har inte diskuterat hur man ska arbeta för att motverka traditionella könsmönster.

Information till föräldrarna sker i första hand genom anslag i fritidshemmets hall. Om det är något speciellt som ska hända så skriver man om det i skolans informationsbrev.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Verksamheten behöver i högre utsträckning planeras utifrån de nationella styrdokumenterna i syfte att ytterligare stödja barnens allsidiga utveckling. Ledningen bör skapa förutsättningar för regelbundna diskussioner angående verksamhetens utveckling och innehåll, med utgångspunkt från de nationella styrdokumenterna.

Är omsorgen om barnen god?

Vad har Skolinspektionen sett?

På Långbergsskolans fritidshem finns en närvarotavla som ger barn, föräldrar och personal en god överblick över var barnen finns. Barnen har en magnet som de flyttar då de byter aktivitet. Föräldrar känner sig trygga med systemet och barnen upplever det enkelt. En personal sitter vid denna tavla hela eftermiddagen och har ansvar för föräldrakontakter vid hämtning samt telefonkontakter. Säkerhetsrutinerna är kända av all personal och finns i vikariepärmerna.

Omsorgen om barnen är god och det är en vänlig samtalston mellan barn och vuxna. Den aktuella dagen är det sex vuxna i barngruppen och deras ansvar och arbetsfördelning är bestämd vid planeringen.

Personalgruppen arbetar aktivt för att träna barns sociala förmågor och är närvarande i sitt bemötande av barnen. De uppmärksammar barnens psykiska och även fysiska välbefinnande. Barnen får stöd

då de behöver lösa konflikter. Fadderverksamhet och den åldersintegrerade verksamheten leder, enligt personal och föräldrar, till möjligheter att skapa goda kamratrelationer och att öka tryggheten.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Skolinspektionen bedömer att omsorgen om barnen är god. De vuxna har nära relationer till barnen. Tillsynen är god och barn, föräldrar och personal kan enkelt se var varje barn är. Personalen uppmärksammar barnens psykiska och fysiska välbefinnande.

Åkerskolans fritidshem

Fritidshemmet i Åkerskolan ligger i Åkers styckebruk en ort ca 10 km sydost om Strängnäs tätort. Fritidshemmet består av tre avdelningar. Två av avdelningarna, Humlan och Snigeln tar emot barn i åldrarna från förskoleklass till årskurs 1 medan en avdelning, Lärkan tar emot barn i åldrarna från årskurs 2 till årskurs 6. Barnen som vid granskningstillfället är inskrivna på Lärkan är i åldrarna från förskoleklass till årskurs 4. Ansvariga för fritidshemmet är rektorn och biträdande rektorn. Den dagliga ledningen av verksamheten svarar biträdande rektorn för. Rektorn är relativt nyanställd. Åkers fritidshem ligger integrerat lokalmässigt i Åkerskolan. Åkerskolan är en skola med elever i åldrarna från förskoleklass till årskurs 9. Skolan har ca 440 elever och i fritidshemmet är ca 120 barn inskrivna. Varje avdelning i fritidshemmet har egna lokaler som ligger i separata hus. Utemiljö för fritidshemsbarnen består i huvudsak av skolgården. Fritidshemmet bedriver verksamhet mellan kl. 6.00 till 18.00 under tid som barnen inte går i skolan. I Åkers fritidshem finns enligt fritidshemmets egna uppgifter 14 personer anställda. På en av avdelningarna finns en fritidspedagog. På de andra två avdelningarna finns personal med pedagogisk högskoleutbildning. På den ena finns en förskollärare och en lärare med inriktning mot tidigare år och i den andra en grundskollärare 1-7. Övrig personal har huvudsakligen barnskötarutbildning.

Erbjuder fritidshemmet en meningsfull verksamhet

Vad har Skolinspektionen sett?

Fritidshemmet erbjuder barnen goda möjligheter till fria aktiviteter. Det finns material och utrustning som barnen kan använda i lekar som stimulerar såväl motorik, kreativitet som social förmåga. Det finns finmotoriskt stimulerande material, material för bygg- och konstruktionslek och rollek. Personalen ger bland annat exempel på att barnen bygger med "kaplastavar", syr, tillverkar kasperdockor och leker mycket teaterlekar.

Fritidshemmet har tillgång till skolans gymnastikhall och bad. Gymnastik och bad är stående inslag som barnen erbjuds att delta i en gång per vecka. Skolinspektionen har vid besöket iakttagit att personalens roll vid gymnastikhallen till största delen består i att ta fram redskap, upprätthålla ordningen och att förhindra att olycksfall sker. Det framgår också av intervjuer att en särskild planering, med syfte, genomförande och utvärdering, av aktiviteterna i gymnastikhall och bad inte görs. Utöver gymnastik och bad erbjuder fritidshemmet pyssel som en återkommande aktivitet. En avdelning genomför också dramalek. Personalen framhåller också att det alltid är frivilligt för barnen att delta i dessa "ordnade" aktiviteter och att skälet till att fritidshemmet erbjuder bad och gymnastik är att det finns lättillgängligt på skolan. Barnen får också fritt välja vilka fria aktiviteter de vill ägna sig åt.

Utemiljön är en viktig del av barnens uppväxtmiljö och har stor betydelse för barns utveckling och lärande. Den utemiljö som barnen har att tillgå utgörs av skolgården. Skolgården är stor och för fritidshemsbarnen finns restriktioner om var på gården de får vara. Skolgården består till största delen av plan asfalterad yta. Barnen har tillgång till utrustning som hopprep, bollar och andra mindre lek-

verktyg. I anslutning till skolområdet finns ett "kärr" men av säkerhetsskäl är barnen inte tillåtna att gå dit och ett staket är planerat att sättas upp.

En vecka på sommaren har barnen tillgång till dagkoloni. Barnen åker då buss till en närbelägen sjö där de har aktiviteter inomhus och utomhus. Inslaget är mycket uppskattat av barn, föräldrar och personal.

Lokalerna som fritidshemmet disponerar är till stora delar lämpliga för fritidshemsverksamhet. Fritidshemmet har också möjlighet att utnyttja skolans lokaler, till exempel använder fritidshemmet ibland klassrummet där hem- och konsumentkunskap bedrivs. En av avdelningarna består dock endast av två rum och personalen påpekar att de anser att det behövs fler mindre rum för att barnen ska kunna få tillfälle till att dra sig undan och ägna sig åt mer stillsamma aktiviteter. Ledningen bör vara uppmärksam på att lokalernas utformning inte utgör ett hinder för barnens allsidiga utveckling.

Det råder på fritidshemmet, både bland personal och bland barn, en uppfattning om att fritidshemmet inte är anpassat för de äldre barnen. De intervjuade barnen menar att det bara är "töntar" som går kvar efter årskurs 3 och personalen menar att det är naturligt att barnen har "tröttnat på att vara i grupp" och därför slutar de flesta i årskurs 3. Det framgår av intervjuer att ingen direkt anpassning till äldre barn görs eftersom "det inte behövs då barnen slutar efter årskurs 3". Personalen uppger att det tidigare när det fanns "äldre" barn i verksamheten gjordes särskilda utskolningsaktiviteter för att träna barnen i praktisk självständighet. Detta har nästan helt upphört.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Framförallt de yngre barnen har möjlighet till en varierad och stimulerande verksamhet. Verksamheten bör anpassas även till de äldre barnens behov, intressen och erfarenheter.

Har verksamheten en genomtänkt pedagogisk utgångspunkt?

Vad har Skolinspektionen sett?

Biträdande rektorn deltar vid planeringar och utvärderingar av verksamheten. Personalen anser att ledningen är förtrogen med verksamheten och driver utvecklingen framåt.

Av intervjuer framgår dock att såväl ledningen som personalen med stort eftertryck hävdar barnens fria val som överordnat andra mål för verksamheten. Fritidshemmets uppgift är, enligt ledning och personal, att erbjuda aktiviteter som barnen fritt ska kunna välja mellan. Genom att göra val menar de, lär sig barnen att ta ansvar för sin fritid och får då också inflytande över denna. Tillsammans med att föräldrar skall vara nöjda med tillsyn och omsorg och känna sig trygga när barnen deltar i verksamheten utgör detta verksamhetens uppdrag.

Av intervjuer framgår också att principen om barnens val blir överordnat uppgiften att motverka traditionella könsroller. Personalen är medveten om genusfrågans betydelse men har inte i tillräcklig utsträckning låtit detta påverka utformandet av barnens vardagliga verksamhet.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Personal och ledning behöver diskutera fritidshemmets uppdrag att stödja barnens utveckling socialt emotionellt och intellektuellt och hur detta kan genomföras utan att för den skull försämra barnens upplevelse av att verksamheten är lustfylld och rolig. I dessa diskussioner behöver också uppmärksamhet ägnas åt fritidshemmets uppgift att motverka traditionella könsroller.

Är omsorgen om barnen god?*Vad har Skolinspektionen sett?*

Fritidshemmets personal har god uppsikt över barnen. Föräldrar känner sig trygga med att lämna sina barn i verksamheten och uppger också att de litar på att de alltid blir kontaktade "om något händer". Generellt stärker intervjuer och iakttagelser också att det finns ett nära och förtroendefullt förhållande mellan personal och barn. Personalen är uppmärksamma på barnens fysiska och psykiska välbefinnande. Det finns dock vissa tveksamma uttalanden från barnen när det gäller ett förtroendefullt förhållande till personalen i delar av verksamheten.

Mellanmål intas i skolans matsal. Barnen har haft inflytande över matsituationen vilket resulterat i att de själva väljer platser i matsalen och hämtar mat. Mellanmålet är en trivsamt stund då vuxna tar sig tid att sitta ner med barnen och samtala.

Såväl iakttagelser under besöket som intervjuer visar att barnen trivs på fritidshemmet.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Omsorgen om barnen i Åkers fritidshem är god.

Skolinspektionens rekommendationer och krav på åtgärder

Fritidshemmens ansvar

Stallarholmsskolans fritidshem

Skolinspektionen bedömer att fritidshemmet erbjuder en i huvudsak meningsfull fritid.

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden när det gäller verksamhetens pedagogiska utgångspunkt:

- Personalen behöver reflektera kring verksamhetens pedagogiska syfte och därvid uppmärksamma hur man ska arbeta för att stödja barnens sociala, emotionella, intellektuella och fysiska utveckling. Diskussionerna bör ta sin utgångspunkt i de nationella styrdokumenterna.

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden när det gäller att erbjuda barnen en god omsorg:

- Fritidshemmet behöver säkerställa att tillsynen över barnen är tillräcklig.
- Personalen behöver diskutera hur det förebyggande arbetet mot kränkande behandling ska se ut under fritidshemstid.

Fogdöskolans fritidshem

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden när det gäller meningsfull fritid:

- Barnen behöver informeras om verksamhetens planering och göras medvetna om sina möjligheter att påverka. Barnens ansvar och inflytande över verksamhetens utformning behöver också förstärkas.
- Verksamheten för de äldre barnen behöver anpassas till åldersgruppen.

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden när det gäller verksamhetens pedagogiska utgångspunkt:

- Personalen behöver systematiskt ta reda på vilka erfarenheter, intressen och behov gruppen samt enskilda barn har och omsätta detta i verksamheten.
- Ledning och personal bör tillse att alla i personalen har klart för sig verksamhetens planering och det pedagogiska syftet med det som erbjuds.

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden när det gäller att erbjuda barnen en god omsorg:

- Ledningen behöver, tillsammans med berörd personal, arbeta fram rutiner för att säkerställa barnens säkerhet.

Tosteröskolans fritidshem

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden när det gäller meningsfull fritid:

- Fritidshemmet behöver skapa fritidshemsverksamhet för barn mellan 9 och 12 år med aktiviteter och material som lämpar sig för dessa åldrar.
- Personalen bör, för barnen, tydliggöra sambanden mellan delaktighet, inflytande och ansvar för fattade beslut genom en tydlig demokratisk process.

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden när det gäller verksamhetens pedagogiska utgångspunkt:

- Rektor behöver säkerställa att personalen ges förutsättningar att diskutera, planera och utvärdera verksamheten regelbundet i relation till styrdokumentet och i syfte att verksamheten ska kunna bidra till barnens sociala, emotionella, fysiska och intellektuella utveckling.
- Personalen behöver systematiskt ta reda på vilka erfarenheter, intressen och behov gruppen samt enskilda barn har och omsätta detta i verksamheten.

Långbergaskolans fritidshem

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden när det gäller meningsfull fritid:

- Personalen bör tydliggöra barnens möjlighet att påverka och vara delaktighet i planeringen av fritidshemmets verksamhet. Barngruppen ska se och förstå sin del i en demokratisk process.
- Fritidshemmet bör anpassa verksamheten även till de äldre barnens intressen, behov och erfarenheter.

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden när det gäller verksamhetens pedagogiska utgångspunkt:

- Verksamheten behöver i högre utsträckning planeras utifrån de nationella styrdokumentet i syfte att stödja barnens allsidiga utveckling.
- Ledningen bör skapa förutsättningar för regelbundna diskussioner angående verksamhetens utveckling och innehåll, med utgångspunkt från de nationella styrdokumentet.

Åkerskolans fritidshem

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden när det gäller meningsfull fritid:

- Fritidshemmet bör anpassa verksamheten även till de äldre barnens behov, intressen och erfarenheter.

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden när det gäller verksamhetens pedagogiska utgångspunkt:

- Personal och ledning behöver diskutera fritidshemmets nationella uppdrag att stödja barnens utveckling socialt, emotionellt och intellektuellt och hur detta kan genomföras utan att för den skull försämra barnens upplevelse av att verksamheten är lustfylld och rolig. I dessa diskussioner behöver också uppmärksamhet ägnas åt fritidshemmets uppgift att motverka traditionella könsroller.

Huvudmannens ansvar

I denna granskning bedöms inte i sig kommunernas styrning och ledning av skolbarnsomsorgen. Inte heller kvalitetsarbetet berörs. Som huvudman för fritidshemsverksamheten är dock Barn- och utbildningsnämnden i Strängnäs kommun ansvarig för att fritidshemmets verksamhet håller god kvalitet och bedrivs i enlighet med de nationella styrdokument som gäller för verksamheten. Kommunen ansvarar också för att alla barn i skolbarnsomsorgen oavsett placering erbjuds en verksamhet av jämn och hög kvalitet.

Uppföljning m.m.

Skolinspektionen begär att Strängnäs kommun senast **den 20 september 2010** skriftligen redovisar vilka utvecklingsinsatser som har gjorts för att komma till rätta med de kvalitetsbrister som framkommit i denna granskning. Insatserna ska redovisas per fritidshem. Redovisningen ska sändas till Skolinspektionen, avdelningen i Linköping, Storgatan 33, 582 23 Linköping.

På Skolinspektionens vägnar

Peter Ekborg
T.f. Avdelningschef

Johan Nilsson
Undervisningsråd

I ärendets slutliga handläggning har också deltagit undervisningsrådet Helene Roslund.

Bilaga

Författningsstöd till granskningens frågeområden